

УДК 341. 215

М. І. ОТРОШ

Михайло Іванович Отрош, кандидат юридичних наук, докторант Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

ЗАВДАННЯ І КОМПЕТЕНЦІЯ КОНГРЕГАЦІЙ РИМСЬКОЇ КУРІЇ З УПРАВЛІННЯ КАТОЛИЦЬКОЮ ЦЕРКВОЮ

Конгрегація (лат. *congregatio* – об'єднання, спілкування, громада) – багатозначний термін, що використовується у Католицькій Церкві головним чином для позначення конгрегації чернечої, об'єднання декількох монастирів якого-небудь чернечого ордену або підрозділу Римської курії. У нашому дослідженні буде йтися про конгрегації як установи Римської курії, яка нині являє собою комплекс служб (*officium*) і відомств (*dicasterium*), за допомогою яких Папа Римський здійснює своє пастирське служіння з управління Католицькою Церквою.

Римська курія, таким чином, є, по-перше, церковним органом, оскільки отримує повноваження від Папи Римського, по-друге, службовим органом, так як допомагає служінню Римського Понтифіка, і, по-третє, органом, який заміщає, оскільки діє не згідно з власним правом і за своєю ініціативою, а від імені Папи Римського¹, якому у Католицькій Церкві відповідно до канонів 331–335 Кодексу канонічного права (далі – ККП) Римо-Католицької Церкви (далі – РКЦ) належить вища, повна, безпосередня, вселенська і ординарна влада².

Дорадчими органами при Папі Римському є колегія кардиналів і синод єпископів (ККП, канони 342–359)³. Адміністративний апарат, який допомагає Папі Римському здійснювати його служіння, носить назву Римська курія, до складу якої входять Державний секретаріат, конгрегації римські, суди та інші установи. Єпископська кафедра Папи разом з Римською курією згідно з канонами 361 ККП носить назву Апостольського Престолу, або Святого Престолу, який є суб'єктом міжнародного права.

Термін «Римська курія» з'явився у папських документах під час понтифікату Папи Євгенія III (1145–1153 рр.) і використовувався спочатку у більш широкому значенні. Нині Римською курією називають те, що раніше називали Римською Церквою⁴. Мірою розширення кола завдань, що стояли перед Апостольським Престолом, у Римській курії формувалися нові структури. Для вирішення поточних питань Папою створювалися тимчасові комісії кардиналів. У XVI ст. були утворені Римські конгрегації, першою з яких стала *Sacra Congregatio universalis inquisitionis* (Священна Конгрегація вселенської інквізиції), історичною правонаступницею якої нині є Конгрегація віровчення. Протягом історії кількість конгрегацій змінювалась, деякі ліквідувалися і об'єднувалися, а також створювалися нові⁵.

Перші конгрегації Римської курії були утворені у першій половині XVI ст., а їх централізована структура затверджена 22 січня 1588 р. конституцією *Immensa aeterni Dei* Папи Сикста V. Римські конгрегації неодноразово підлягали реорганізації, остання була проведена Папою Іоанном Павлом II (конституція *Pastor Bonus* від 28 червня 1988 р.)⁶. Нині діють дев'ять римських конгрегацій. У структурі Римської курії існують також міжвідомчі комісії, які здійснюють взаємодію між різними римськими конгрегаціями. До їх кола належать Комісія у справах окремих Церков, Комісія у справах Церкви у Східній Європі та інші. Розглянемо кожну з дев'яти конгрегацій Римської курії.

Конгрегація віровчення (*Congregatio pro Doctrina Fidei*) є найдавнішою конгрегацією Римської курії, в компетенції якої знаходиться нагляд за ортодоксальністю вчення, що проповідується у Церкві. Витоки Конгрегації віровчення беруть свій початок з утвореної Павлом III 21 липня 1542 р. (булла *Licet ab initio*) Комісії кардиналів для нагляду за чистотою віровчення перед загрозою розповсюдження ідей Реформації. Папа Сикст V конституцією *Immensa aeterni Dei* від 22 січня 1588 р. надав їй статусу конгрегації римської, підпорядкувавши безпосередньо Папі Римському. Вона отримала назву Священної Конгрегації вселенської інквізиції (*Sacra Congregatio Universalis Inquisitionis*), до відання якої входило дослідження випадків ересі, схизми і злочинів проти моралі. Папа Пій X апостольською конституцією *Sapienti consilio* від 29 червня

1908 р. перетворив її на Конгрегацію Священної Канцелярії (*Sacra Congregatio Sancti Officii*), поклавши функцію контролю за ортодоксальністю віровчення Церкви, а з 1917 р. – також складання Індексу заборонених книг (до 1917 р. цим займалась окрема Конгрегація Індексу). Наступна реорганізація була проведена Папою Павлом VI (*motu proprio* від 7 грудня 1965 р. *Integrae servandae*) у світлі рішень II Ватиканського собору. Конгрегація була позбавлена привілейованого статусу, очолив її кардинал-префект. Тоді ж вона отримала сучасну назву⁷. До складу Конгрегації віровчення входять Особлива комісія з тлумачення випадків розірвання шлюбу за принципом сприяння вірі, Папська біблійна комісія (з 1971 р.) і Міжнародна богословська комісія (з 1969 р.).

Конгрегація у справах Східних Церков (*Congregatio pro Ecclesiis Orientalibus*) займається Східними Католицькими Церквами. Створена у 1573 р. Папою Григорієм XIII як Конгрегація у справах греків з метою реформування Ордену василіан і підтримання візантійського обряду. Папа Григорій XV буллою *Inscrutabili divinae providentiae* від 22 червня 1622 р. передав питання, пов'язані зі Східними Католицькими Церквами, у відання Конгрегації з розповсюдження віри, в рамках якої Папа Урбан VIII у 1627 р. створив окрему Комісію у справах східних обрядів. Папа Бенедикт XV 1 травня 1917 р. створив самостійну Конгрегацію у справах Східних Церков. Після II Ватиканського собору у рамках реформи Римської курії у 1967 р. в конгрегації були утворені окремі управління для олександрійського, антиохійського, візантійського та вірменського обрядів, на чолі конгрегації було поставлено кардинала-префекта, а членами стали католицькі східні патріархи, прирівняні до них верховні архієпископи, а також кардинал, який очолює Раду з питань єдності християн. Особливу увагу конгрегація приділяє розвитку єкуменічного діалогу. До складу Конгрегації у справах Східних Церков входять Спеціальна комісія з літургії, Спеціальна комісія з вивчення християнського Сходу, Спеціальна комісія з підготовки духовенства і ченців, Католицька асоціація допомоги Близькому Сходу, Папська місія для Палестини та інші⁸.

Конгрегація богослужіння і таїнств (*Congregatio de Cultu Divino et Disciplina Sacramentorum*) була утворена Папою Павлом VI шляхом злиття 11 липня 1975 р. (конституція *Constans nobis*) Конгрегації богослужіння, утвореної 8 травня 1969 р. (конституція *Sacra Rituum Congregatio*), і Конгрегації таїнств, утвореної 29 червня 1908 р. (конституція Папи Пія X *Sapienti consilio*). Історично вона бере свій початок у Конгрегації обрядів, створеної Папою Сикстом V у 1588 році. До компетенції конгрегації входить нагляд за правильним здійсненням богослужінь, належним шануванням мощей, а також за відповідністю віровченню молитов і практик благочестя. Конгрегація займається літургійними текстами, перевіркою перекладів богослужбових текстів національними мовами, а також питаннями церковної музики. До складу Конгрегації богослужіння і таїнств входять Спеціальна комісія з розгляду випадків юридичної недійсності висвячення і диспенсації від обов'язків диякона і пресвітера, а також Спеціальна комісія з розгляду випадків диспенсації від благословенного Церквою, але не завершеного таїнства шлюбу⁹.

Конгрегація канонізації святих (*Congregatio de Causis Sanctorum*) керує процесами беатифікації (зарахування до лику блаженних), канонізації (судження про святість раніше беатифікованої особи), а також присвоєння титулу Учителя Церкви. Утворена Папою Павлом VI конституцією *Sacra Rituum Congregatio* 8 травня 1969 року. До цього часу (з 1588 р.) питаннями канонізації займалася Конгрегація обрядів. З метою поглиблення історичних досліджень шанування святих у 1902 р. Папа Лев XIII створив Літургійно-історичну комісію, яка у 1914 р. була ліквідована Папою Пієм X. У 1930 р. Папа Пій XI, продовжуючи справу Льва XIII, заснував у складі Конгрегації обрядів Історичну комісію. Після розділення Конгрегації обрядів Папою Павлом VI у 1969 р. на Конгрегацію богослужіння і Конгрегацію канонізації святих Папа Іоанн Павло II конституцією *Divinus perfectionis Magister* від 25 січня 1983 р. вніс певні зміни до статуту Конгрегації канонізації святих.

Конгрегація готує матеріали з питань беатифікації та канонізації у три етапи: 1) допомога єпархіальному єпископу і надання дозволу на початок беатифікаційного (канонізаційного) процесу; 2) вивчення наданого матеріалу про чесноти або мучеництво кандидата, про тривалість його шанування; 3) організація дискусій і голосування. Клопотання конгрегації про беатифікацію або канонізацію подається Папі Римському, який приймає остаточне рішення¹⁰.

Конгрегація у справах єпископів (*Congregatio pro Episcopis*) займається юридичним статусом окремих Церков¹¹ латинського обряду і кадровими питаннями єпископату. Початок конгрегації поклав Папа Сикст V у 1588 р., створивши Конгрегацію із заснування Церков. Папа Пій X у 1908 р. конституцією *Sapienti consilio* змінив її назву на Консистоціальну конгрегацію. Сучасну назву конгрегації дав Папа Павло VI у конституції *Regimini Ecclesiae universae* від 15 серпня 1967 року. Нині повноваження конгрегації визначені конституцією Папи Іоанна Павла II *Pastor Bonus* 1988 року. У компетенції конгрегації знаходяться питання щодо утворення нових окремих Церков, їх розділення та об'єднання¹², а також створення нових військових ординаріатів, які становлять собою церковні структури, призначені для пастирської опіки над військовослужбовцями і членами їх сімей¹³; питання, пов'язані з номінацією єпископів; нагляд за діяльністю єпископів і їх співробітництвом з підрозділами Римської курії; підготовка єпископських візитів *ad limina apostolorum*, а також аналіз п'яти річних звітів, що подаються ординаріями Святому Престолу. При заміщенні єпископських кафедр конгрегація вивчає кандидатуру, рекомендовану до посвячення в сан єпископа, і надсилає свою думку Папі Римському, якому належить остаточне рішення. До складу конгрегації входять Центральне бюро з пастирської координації військових ординаріатів¹⁴ і Бюро з координації візитів *ad limina*, а також Папська комісія з питань Латинської Америки.

Конгрегація євангелізації народів (*Congregatio pro Gentium Evangelizatione*) займається питаннями євангелізації і місіонерства. До 1988 р. називалася Конгрегацією з розповсюдження віри. Конгрегація євангелізації народів має ординарну юрисдикцію над окремими Церквами на місіонерських територіях при збереженні компетенції Конгрегації у справах Східних Церков. Завданням конгрегації є розповсюдження віри шляхом координації місіонерської діяльності, сприяння підготовці місцевого кліру, створення нових місіонерських інститутів, а також надання матеріальної допомоги місіонерській діяльності. На територіях, визначених місіонерськими, конгрегація має виключне право створення адміністрації місіонерських церковних структур, їй підпорядковуються також місіонерські чернечі ордени і конгрегації¹⁵.

До складу конгрегації входять: Комісія з перегляду синодів, статутів єпископських конференцій, конституцій місіонерських громад апостольського життя і статутів семінарій, які знаходяться у віданні Конгрегації євангелізації народів; Папська коллекта (збір пожертв) для Африки; Верховний комітет Папських місій; Вища Рада Папських місій з розповсюдження віри, Папська місія з розповсюдження віри; Міжнародне агентство *Fides*; Папська місія святого апостола Петра; Папський місіонерський союз та інші.

Конгрегація у справах духовенства (*Congregatio pro Clericis*) історично походить від Конгрегації кардиналів з питань виконання і тлумачення постанов Тридентського собору, утвореної Папою Пієм IV 2 липня 1564 р. на підставі *motu proprio Alias nos nonnullas*. Згідно з конституцією Папи Пія X *Sapienter consilio* від 29 червня 1908 р. конгрегація стала займатися насамперед питаннями дисципліни духовенства і проведенням синодів. Папа Павло VI конституцією *Regimini Ecclesiae universae* від 15 серпня 1967 р. залишив у компетенції конгрегації справи єпархіального духовенства, а також додав до її структури Міжнародну комісію з питань катехизації. Конгрегація має три підрозділи: щодо обов'язків і діяльності духовенства; з питань апостольства і катехизації; з питань майна Церкви. Папа Іоанн Павло II шляхом *motu proprio Inde a pontificatus Nostri initio* від 25 березня 1993 р. заснував при цій конгрегації Комісію з питань культурних цінностей Церкви; в даний час ця комісія має автономний статус. До складу конгрегації входить Міжнародна рада з катехизації¹⁶.

Конгрегація у справах інститутів присвяченого Богу життя і товариств апостольського життя (*Congregatio pro Institutis vitae consecratae et Societatibus vitae apostolicae*). У 1586 р. Папою Сикстом V була створена Конгрегація з консультування ченців (*Congregatio super Consultationibus Regularium*). У 1600 р. Папа Климент VIII об'єднав її зі створеною Григорієм XIII Конгрегацією з консультування єпископів, утворивши Конгрегацію у справах єпископів і ченців. Папа Інокентій X у 1649 р. створив окрему Конгрегацію з питань статусу ченців для нагляду за станом духовного життя у монастирях Італії, а Папа Інокентій XII у 1698 р. перетворив її на Конгрегацію з питань дисципліни ченців. Папа Пій IX у 1846 р. поновив діяльність Конгрегації з питань статусу ченців. Таким чином, у XIX ст. існували три конгрегації у справах ченців з перехресними функціями. Папа Пій X у 1908 р. ліквідував Конгрегацію з питань статусу ченців і Конгрегацію з питань дисципліни ченців, передавши їх функції Конгрегації у справах єпископів і ченців. У 1967 р. Папа Павло VI реорганізував її конституцією *Regimini Ecclesiae universae* і поділив на дві секції: одну – у справах ченців і третій орденів, другу – у справах секулярних інститутів.

Сучасний юридичний статус конгрегації був визначений у 1988 р. Папою Іоанном Павлом II в конституції *Pastor Bonus*. До компетенції конгрегації входить заснування чернечих і секулярних інститутів, товариств апостольського життя, їх ліквідація, об'єднання і створення їх федерацій. Також компетенції цієї конгрегації підлягають ченці-пустельники і треті ордени. До складу конгрегації входить Рада зі зв'язків між чернечими конгрегаціями і міжнародними союзами генеральних настоятелів¹⁷.

Конгрегація католицької освіти (*Congregatio de Institutione Catholica*), яка ще по-іншому називається Конгрегацією семінарій і навчальних закладів (*Congregatio de Seminariis atque Studiorum Institutis*). У її віданні знаходяться інститути підготовки священиків і світські навчальні заклади, підпорядковані церковній владі. До складу конгрегації входить Папська організація з покликання до священства.

Католицька Церква завжди приділяла особливу увагу освіті. Перші університети виникли на основі кафедральних шкіл і затверджувалися папськими буллами. Офіційно конгрегація була створена Папою Сикстом V і носила назву Конгрегація у справах римської університетської освіти. Папа Лев XII конституцією *Quod divina sapientia docet* від 28 серпня 1824 р. заснував Конгрегацію освіти (*Congregatio Studiorum*), доручивши їй нагляд за школами Церковної держави. Папа Пій X розширив компетенцію конгрегації на університети і факультети, які давали академічні наукові ступені від імені Святого Престолу. Папа Павло VI конституцією *Regimini Ecclesiae universae* у 1967 р. змінив її назву на Конгрегацію католицької освіти (*Congregatio pro Institutione Catholica*) і поділив на три управління: семінарій, католицьких університетів і католицьких шкіл¹⁸.

Таким чином, до компетенції римських конгрегацій як установ Римської курії входить певне коло чітко окреслених завдань з управління Католицькою Церквою. На чолі кожної конгрегації стоїть кардинал-префект, йому допомагають секретар у сані архієпископа та заступник секретаря (монсеньйор). До складу конгрегацій входять кардинали, архієпископи та єпископи. Діяльність конгрегацій у визначеній сфері не має територіальних обмежень. Створення і реорганізація римських конгрегацій знаходиться у віданні Папи Римського. Спори щодо компетенції між окремими конгрегаціями Римської курії вирішує Верховний суд Апостольської Сигнатури.

- ¹ Юркович И. Каноническое право о народе Божиим и о браке / И. Юркович. – М.: «Редакция журнала «Истина и Жизнь», 2000. – 624 с. – С. 64–93.
- ² Кодекс канонического права [пер. с латинского А. Н. Ковалев]. – М.: Институт философии, теологии и истории св. Фомы, 2007. – 624 с. – С. 156–158.
- ³ Там само. – С. 160–168.
- ⁴ Patrologiae cursus completus: Series Latina (194) / Ed. J.-P. Migne. – Paris, 1841–64. – 217 t.
- ⁵ Del Re N. La Curia Romana: Lineamenti storico-giuridici. Roma, 1970. – 275 p. – P. 65.
- ⁶ Католическая энциклопедия. Том 2. – М.: Изд-во Францисканцев, 2005. – 1818 с. – С. 1205.
- ⁷ Ritter J. O. Lexikon für Theologie und Kirche. Freiburg im Breisgau – Basel – Roma – Wien, 1993–2001. 11 Bd. – Bd. 6, S. 249–252.
- ⁸ Brogi M. La Congregazione per le Chiese Orientali e la sua attività. Nyíregyháza, 1994.
- ⁹ Del Re N. Mondo Vaticano, Città del Vaticano, 1995, p. 333–372.
- ¹⁰ Schulz W. Das neue Selig- und Heiligsprechungsverfahren. Paderborn, 1988. – S. 256.
- ¹¹ Nedungatt G. La giurisdizione delle Chiese particolari // Unitas 31 (1976).
- ¹² Ghirlanda G. La Chiesa particolare: Natura e tipologia // Monitor Ecclesiasticum 115 (1990), p. 551–568.
- ¹³ Beyer J. La Constitution apostolique «Spirituali Militum Curae» au sujet des Ordinariats militaires // Militum Cura pastoralis 1 (1987), p. 20–65.
- ¹⁴ Ghirlanda G. De differentia praelaturam personalem inter et Ordinariatum militare seu castrensem // Periodica 76 (1987), p. 219–251.
- ¹⁵ Metzler J. Ecumenical Responsibilities of the Sacred Congregation for the Evangelization of Peoples or «de Propaganda Fide» in the Past and Today // Portare Cristo all'uomo: Congresso del ventennio dal Concilio Vaticano II, 18–21 febbraio 1985. Roma, 1985, vol. 2, p. 161–170.
- ¹⁶ Физингер Г. Моя вера и опыт катехизации // Символ 32 (1994). – С. 46–52.
- ¹⁷ Gullo C. La Curia Romana nella Costituzione Apostolica Pastor Bonus. Città del Vaticano, 1990, p. 373.
- ¹⁸ Del Re N. La Curia Romana: Lineamenti storico-giuridici. Città del Vaticano, 1998. – 319 p. – P. 371.

Резюме

Отрош М. І. Завдання і компетенція конгрегацій Римської курії з управління Католицькою Церквою.

У статті досліджується діяльність нині існуючих дев'яти конгрегацій Римської курії, до компетенції яких входить певне коло завдань з управління Католицькою Церквою.

Ключові слова: Римська курія, конгрегації Римської курії, колегія кардиналів.

Резюме

Отрош М. И. Задачи и компетенция конгрегацій Римской курии по управлению Католической Церковью.

В статье исследуется деятельность ныне существующих девяти конгрегаций Римской курии, в компетенцию которых входит определенный круг задач по управлению Католической Церковью.

Ключевые слова: Римская курия, конгрегации Римской курии, коллегия кардиналов.

Summary

Otrosh M. The tasks and competence of the Congregations of the Roman Curia in governing the Catholic Church.

The article is devoted to the research of the activities of the nine currently functioning Congregations of the Roman Curia, which competence includes the tasks of governing the Catholic Church.

Key words: the Roman Curia, the Congregations of the Roman Curia, the Collegium of Cardinals.

Отримано 13.08.2013